

ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНДЕ ОҚУШЫЛАР БОЙЫНДА ҒЫЛЫМИ-ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА БАЙЛАНЫСТЫ ТАПСЫРМАЛАР ӘЗІРЛЕУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Абрешов Расул

6В01510 – «География және тарих пәндерінің мұғалімі» білім бағдарламасының 4 курс студенті

Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау қ, Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі – **Ақтаубаева Ж.Х.**

Аңдатпа. Қазіргі, тез өзгертін әлемде функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметке белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойына білім алуына ықпал ететін негізгі факторлардың біріне айналуға.

Жаһандану Қазақстанның алдына жаңа сын-қатерлер туғызады, әрбір азаматқа тез өзгертін әлемге бейімделу үшін кең ауқымды дағдылар қажет болады.

Білім беру ел азаматтарының әртүрлі өзгерістерге икемді бейімделуі үшін қажетті негізгі құзіреттерді игеруін қамтамасыз етуде жетекші рөл атқарады.

Кіріспе. Функционалдық сауаттылық неғұрлым кең анықтамада білім берінің көп қырлы адам әрекетімен байланысын біріктіретін жеке тұлғаны әлеуметтік бағдарлау тәсілі ретінде әрекет етеді.

Сонымен қатар, функционалдық сауаттылықты дамытудың алғышарттары студенттерге алған білімдерін практикалық жағдайда тиімді қолдануға және бейімделу процесінде сәтті пайдалануға мүмкіндік беретін кең ауқымды дағдылар жүйесін игеру болып табылады.

Кең ауқымды дағдылар- бұл барлық оқушыларға жеке іске асыру және дамыту, белсенді азаматтық, әлеуметтік ортаға және жұмыспен қамту үшін қажет дағдылар. Кең ауқымды дағдылар бірдей маңызды деп саналады, өйткені олардың әрқайсысы білім қоғамында табысты өмір сүруге көмектеседі. Көптеген дағдылар бір-бірімен қиылысады және өзара байланысады: бір салада маңызды аспектілер, басқа дағдыларды қолдайды. Іргелі негізгі ғылымдардағы, тілдегі, сауаттылықтағы, сандармен және ақпаратпен және ақпараттық технологиялармен жұмыс істеудегі дағдылар оқудың негізі болып табылады, ал оқытуды оқыту барлық білім беру қызметін қолдайды. Барлық оқушыға тиісті бірқатар тақырыптар бар: сыни тұрғыдан ойлау, шығармашылық, бастамашылдық, проблемаларды шешу, тәуекелді бағалау, шешім қабылдау, сезімдерді сындарлы басқару, барлық сегіз құзіреттіліктер маңызды рөл атқарады.

Қазіргі білім берудің практикалық бағдарлануына байланысты қызметтің негізгі нәтижесі білім, дағдылар жүйесі емес, кең ауқымды дағдылар болуы керек:

- оқу танымдық дағдылар-бұл білім алушының тәуелсіз танымдық іс-әрекетке дайындығы: мақсат қою, жоспарлау, талдау, рефлексия және оқу танымдық іс-әрекеттің өзін-өзі бағалауы, фактілерді алыпсатарлықтан ажырата білу, өлшеу дағдыларын меңгеру, ықтималдық дағдыларын пайдалану;

- пәндік дағдылар- оқушылардың пән саласындағы әртүрлі білімдерін, дағдыларын іске асыру қабілеті және осы білімді практикада және одан әрі білім беруде қолдану

- құндылық-семантикалық дағдылар-қоршаған әлемді көруге және түсінуге, оны шарлауға, оның рөлі мен мақсатын білуге, өз іс-әрекеттері мен әрекеттері үшін мақсатты және семантикалық көзқарастарды таңдай білуге, шешім қабылдауға дайын болу;

- жалпы мәдени дағдылар – білім алушының ұлттық және жалпы адамзаттық мәдениеттің ерекшеліктерінен, адам мен адамзат өмірінің рухани-адамгершілік негіздерінен, жекелеген халықтардан, отбасылық мәдени негіздерден хабардар болуы, әлеуметтік құбылыстар мен дәстүрлер, ғылым мен діннің адам өміріндегі рөлі, олардың әлемге әсері, бос уақытты

ұйымдастырудың тиімді жолдары;

- ақпараттық дағдылар- білім алушының әртүрлі ақпарат көздерімен өз бетінше жұмыс істеуге, қажетті ақпаратты іздеуге, талдауға және таңдауға дайындығы, ақпаратты ұйымдастыру, түрлендіру, сақтау, және беруге даярлануы;

- коммуникативті дағдылар – қажетті тілдерді, басқалармен және алыс адамдармен жеке оқиғалармен өзара әрекеттесу тәсілдерін білуді қамтиды, топта және ұжымда жұмыс істеу дағдыларын қамтамасыз етеді. Оқушы өзін таныстыра білуі, хат, сауалнама, мәлімдеме жаза білуі, сұрақ қоя білуі, пікірталас жүргізуі және т.б.;

- әлеуметтік-еңбек дағдылары- азаматтық-қоғамдық қызметте (азаматтың, байқаушының, сайлаушының рөлін орындау), әлеуметтік-еңбек саласында (тұтынушының, сатып алушының, клиенттің құқықтары) білімі мен тәжірибесін меңгеру, отбасы қатынастары мен міндеттері саласында, экономика және құқық мәселелерінде, кәсіби өзін-өзі анықтауда;

- жеке (өзін-өзі жетілдіру) дағдылары- физикалық, рухани және интеллектуалдық өзін-өзі дамытуды, эмоционалды өзін-өзі реттеуді және өзін-өзі қолдауды жүзеге асыруға дайын болу;

Функционалдық сауаттылықтың мазмұны оқушылардың география ғылымдары жүйесінің негізгі негіздерін игеруге, олардың тұлғааралық және этносаралық қарым-қатынастың жоғары мәдениетін қалыптастыруға, жеке тұлғаны өзін-өзі анықтауға және кәсіби бағдарлауға, функционалдық сауаттылықты қалыптастыруға, тұлғаның интеллектуалды, адамгершілік-рухани дамуына бағытталған.

География пәні бойынша оқу бағдарламасында оқытудың әлемдік инновациялық тәжірибесін тарату және оқушының оқуға деген қызығушылығын тудыратын заманауи білім беру технологияларын пайдалану есебінен оқытудың нысандары, әдістері мен технологиялары айтарлықтай жаңартылды.

Білім беру нәтижелеріне қол жеткізудің табыстылығын, алған білімдерін оқу және практикалық қызметте қолдана білуді қамтамасыз ететін логикалық, сыни және сындарлы ойлаудың негіздерін қалыптастыру үшін оқытудың тиімді нысандары мен әдістері енгізілді.

Оқушылардың шамадан тыс дерексіз- теориялық білімдер мен тапсырмалармен шамадан тыс жүктелуі жойылды, бұл оқу процесін икемді және тәжірибеге бағдарланған етуге мүмкіндік береді.

Жалпы, бағдарламаның мазмұнын, оқыту нысандары мен әдістерін жаңарту мұғалім мен оқушылар арасында серіктестік және достық қарым-қатынас орнатуға ықпал етеді.

Функционалдық сауаттылық- бұл өмір бойы алған барлық білімдерін, лағдыларымен өмірлік мәселелерді шешу үшін пайдалану мүмкіндігі.

Дәстүрлі түрде функционалдық сауаттылық оқу сауаттылығы, математикалық, жаратылыстану, қаржылық сауаттылық, жаһандық құзыреттілік және шығармашылық ойлау сияқты негізгі компоненттерге бөлінеді.

География пәнінің бірегейлігі, география функционалдық сауаттылыққа кіретін сауаттылықтың барлық түрлерін жүзеге асыру мүмкіндігін қамтиды. Географияда функционалдық сауаттылық, ең алдымен, оқулық мәтінімен, картамен және статистикамен жұмыс жасау арқылы пәндік нәтижелерге қол жеткізумен қалыптасады. География сабақтарында математикалық сауаттылық қалыптасады. Математикалық сауаттылық дегеніміз- оқушылардың математикалық білімді әртүрлі контексте, математикалық мәліметтер негізінде, құбылыстарды сипаттау, түсіндіру, болжау қабілеті. Математикалық сауаттылықты қалыптастыру дегеніміз- салмақты шешімдер қабылдауға, объективті пікір қалыптастыруға, қоршаған шындықты талдауға үйрету. География сабақтарында оқушылар тапсырмаларды орындайды, масштабты және градустық торды қолдана отырып қашықтықты анықтайды, пропорцияларды құруға арналған тапсырмалар, оқушылар ауаның амплитудасы мен орташа жылдық температурасын есептейді, температураның тәуліктік барысының графиктерін жасайды, өзеннің құлауы мен көлбеуін анықтауға арналған тапсырмаларды орындайды, қысымды, температураны және ауаның салыстырмалы ылғалдылығын есептейді. Яғни, оқушылар математика сабақтарында алған білімдерін пайдаланады және оларды күнделікті өмірде мүмкін болатын географиялық есептерді шешуде қолданады.

География сабақтарында жаратылыстану сауаттылығы да қалыптасады.

Жаратылыстану сауаттылығы деп оқушылардың жаратылыстану ғылымдарымен байланысты мәселелер туралы пікір қалыптастыру қабілеті түсініледі. Ол үшін ғылыми деректерді түсіндіру дағдылары, зерттеуді жоспарлау және жүргізу, табиғат құбылыстарын түсіндіру, дәлелдер табу маңызды.

Жаратылыстану сауаттылығын қалыптастыру мынадай құзіреттер бойынша жүреді: құбылыстарды ғылыми түсіндіру, ғылыми ақпаратты түсіндіру, оқу зерттеулерін жүргізу.

- Құбылыстардың ғылыми түсіндірмесі. Сипатталған процестерді барынша толық көрсететін түсіндірмені таңдауға арналған тапсырмалар. Жеке қасиеттерді сипаттайтын процестің немесе құбылыстың сипаттамасы ұсынылады. Ұсынылған тұжырымдардың ішінен процестің дұрыс түсіндірмесін таңдау керек.

- Ғылыми-ақпаратты түсіндіру. Жаратылыстану сауаттылығын қалыптастыратын екінші құзірет- бұл ғылыми ақпаратты түсіндіру. Интерпретация оқушылардың мәтін, графикалық түрде ұсынылған объект туралы ақпаратты түсіндіруін қамтиды. Тапсырманы тұжырымдау

объектіні тануды немесе оның басқа объектілермен байланысын қарастыруды қамтиды. Табиғатты ұтымды және ұтымсыз пайдалануға арналған тапсырма: құзыреттер мен дағдылар: деректерді түсіндіру және қорытынды жасау үшін ғылыми дәлелдерді пайдалану. Тапсырманы орындау үшін шикізатты қайта пайдалану технологиясы мен ресурстардың сарқылуы мен қоршаған ортаның ластануының жаһандық проблемалары арасында себеп-салдарлық байланыс орнату қажет.

- Оқу зерттеулерін жүргізу. Жаратылыстану сауаттылығы қалыптастыратын үшінші құзыреттілік- бұл оқу зерттеулерін жүргізу. Ұсынылған ақпарат негізінде гипотезаны тексеру экспериментінің тәуелсіз сипаттамасына тапсырма ұсынылады, ол ішінара жауапта тұжырымдалған. Бұл дағды білім алушылар өздерінің білімі мен тәжірибесіне сүйене отырып, өз пікірлерін тұжырымдайды деп болжайды.

Оқу сауаттылығы функционалдық сауаттылықтың негізгі дағдысы болып табылады және ақпаратпен жұмыс істеу қабілетін дамытуға мүмкіндік береді. Оқу сауаттылығына қойылатын талаптар «семантикалық оқу» деп аталатын META-пәндік білім беру нәтижесі түрінде FGOS LLS-ге енгізілген.

География сабақтарында мәтіндік материалдармен жұмыс істеу қажет. Оқушылар мәтіндерді талдауға және түсінуге байланысты дағдылар жиынтығын қалыптастыратындықтан, яғни «оқу құзіреттілігі» дамиды. Оқылған материалды талдау кезінде оқу мен өмірге қажетті «түсіну құзіреттілігі» қалыптасады.

Материалдар және зерттеу әдістері.

Жаратылыстану сауаттылығын қалыптастырудың кейбір ерекшеліктерін қарастырып кеткім келеді. Жаратылыстану сауаттылығын анықтайтын құзыреттіліктердің ішінде мыналарды бөліп көрсету керек:

- жаратылыстану зерттеулерінің негізгі ерекшеліктерін түсіну;
- қолда бар білімді пайдалана отырып, жаратылыстану құбылыстарын сипаттай және түсіндіре білу, өзгерістерді болжай білу;
- қолда бар деректер мен ғылыми дәлелдер негізінде талдау жүргізу және қорытындылар тұжырымдай білу;

Осы дағдылар мен қызмет түрлерін қалыптастыру үшін жаратылыстану циклі пәндері бойынша оқу тапсырмаларын әзірлеудің жалпы тәсілдерін қолдану қажет. Тапсырмалар құзыреттілікке бағытталған болуы керек.

Сондай-ақ, мен өзімнің күнделікті жұмысымда, жаратылыстану сауаттылығын қалыптастыруда деңгейлік тәсілді қолданамын. 5-6 сынып оқушылары (білу, түсіну және қолдану деңгейі) әртүрлі ақпарат көздеріндегі және әртүрлі контекстегі жаратылыстану құбылыстары туралы ақпаратты табуға және алуға, қолда бар ғылыми білім негізінде жаратылыстану құбылыстарын түсіндіруге және сипаттауға үйренуі керек.

7-8 сынып оқушылары (талдау және синтез деңгейі, пәндік мазмұндағы бағалау) әртүрлі контексте жергілікті, ұлттық, жаһандық жаратылыстану мәселелерін тани және зерттей білуі керек. 9- сынып оқушылары (META-пәндік мазмұн шеңберіндегі бағалау деңгейі) META-пәндік мазмұн шеңберінде әртүрлі контексте жеке, жергілікті, ұлттық, жаһандық жаратылыстану мәселелері туралы түсіндіруді, бағалауды, қорытынды жасауды және болжам жасауды үйренеді. Жеке нәтижелер аясында 5-9 сынып оқушылары қоғамдық өмірдің нақты жағдайларындағы азаматтық ұстанымды адамгершілік нормалары мен жалпыадамзаттық құндылықтар тұрғысынан жаратылыстану білімі негізінде үйренеді.

Жаратылыстану-ғылыми сауаттылықты дамыту үшін мұғалім зерттелетін тақырыптардың мазмұнына жалпы білім беру дағдылары мен дамытуға арналған тапсырмаларды қосуы қажет. Мысалы: мәтінмен жұмыс істеу, ақпаратты бір формадан екіншісіне түрлендіру, стандартты және стандартты емес жағдайларда қолданбалы мәселелерді шешу, зерттеу жүргізу, болжам, гипотеза жасау.

Оқушылардың жаратылыстану сауаттылығын дамыту семантикалық және функционалдық оқу дағдыларын дамытумен, сөйлеу мәдениетін дамытумен тікелей байланысты. Сөйлеу мәдениетін дамытуда кітаппен жұмыс істеу ерекше рөл атқарады, оның

негізгі міндеттері- оқу техникасын дамыту, сөздік қорын толықтыру, мәтіндегі басты нәрсені көрсету, түсініксіз сөздерді көру, географиялық мәтінді түсіну, ондағы негізгі және тірек сөздерді бөліп көрсету.

Мәтінмен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырудың негізгі бағыттарына мыналар жатады:

5-6 сыныптар:

- *мәтіндегі басты ойды бөлек көрсету;
- *мәтінде көрсетілгендерге ұқсас мысалдар құрастыру;
- *мәтінде қойылған сұраққа жауап таба білу;
- *оқылған мәтінді сауатты түрде қайталау;

7-8 сыныптар:

- *оқу жоспарын құра білу
- *ұсынылған жоспар бойынша мәтінді құрастыру
- *анықтамаларды, терминдерді есте сақтау

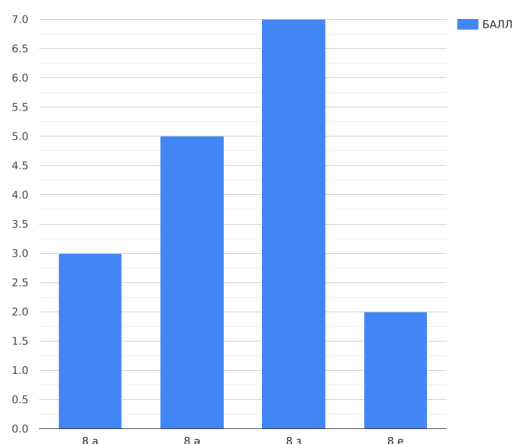
9-11 сыныптар

- *иллюстрациялармен жұмыс (суреттер, диаграммалар)
- *әртүрлі оқу және өмірлік жағдайларда жаңа теорияны қолдану
- *ғылыми фактілерді растау; тақырып бойынша материалды рефераттау;

Оқушылардың мәтінмен жұмыс істеу қабілетін қалыптастырудағы маңызды бағыт-жұмыста сыни ойлау әдістерін қолдана отырып, әр сабақта және үйде география оқулығымен жүйелі жұмысты ұйымдастыру.

Қыркүйек айынан бастап география пәнінен 8 сынып оқушыларына функционалдық сауаттылыққа қатысты тапсырмалар берілді. Бұл тапсырмалар оқушылардың жас ерекшеліктеріне, ойлау деңгейлеріне сәйкес берілді.

8 сыныптардан 15 жасқа толған оқушыларды бақылауға алып, осы оқушылармен тиісті жұмыстар жүргізілді.

Сурет 1.8 сынып оқушыларымен жүргізілген тест сынамаcының көрсеткіші

Оқушылармен жүргізілген тест сынамаcы негізінде 8 сыныптардан қатысқан оқушылардың деңгейі 10 баллдық жүйемен, ең жоғарғы көрсеткіш 7 баллды көрсетті. 8 «З» сынып оқушылары ғана жоғары деңгей көрсетуіне байланысты, қалған 3 сыныппен География пәні бойынша функционалдық сауаттылықты арттыруға бағытталған тапсырмалар берумен тиісті жұмыстар жүргізілді.

8-сыныптарға функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталған тапсырмалар.

3.5-тақырып. Өзендердің ерекшелігі

Оқу мақсаты: 8.3.3.3. өзен аңғарының құрылысын түсіндіру

Білім: Жер және ғарыштық жүйелер

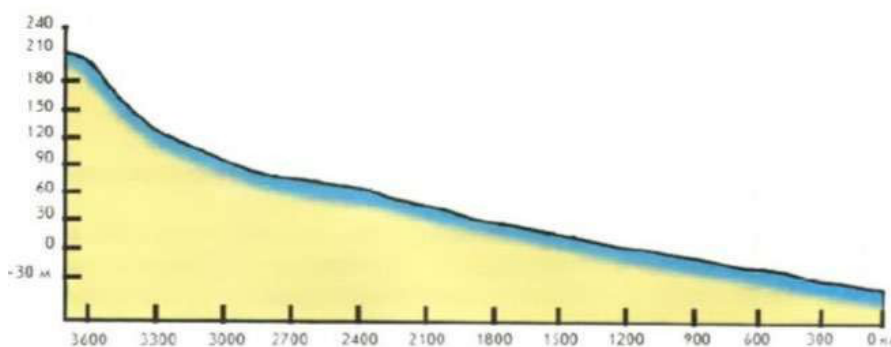
Мәнмәтін: қоршаған орта, жаһандық

Жаратылыстану-ғылыми сауаттылық құзыреттілігі: деректерді түсіндіру және қорытынды жасау үшін ғылыми дәлелдерді қолдану, құбылыстарды ғылыми тұрғыдан түсіндіру.

Дағды: деректерді талдау, түсіндіру және тиісті қорытынды жасау, құбылыстарды түсіндіру үшін тиісті жаратылыстану- ғылыми білімді қолдану.

Мәнмәтін.

Жазда Дамир бірнеше өзенге барып үлгерді. Ол бұл өзендердің барлығының ағысының жылдамдығы, арналары әртүрлі екенін байқады. Мысалы, өзендердің бірі таудан бастау алғандықтан ең жылдам ағысқа ие болды, ал екіншісі жазықта баяу ағып жатты. Аңсар өзендер туралы қосымша ақпарат іздене бастады. Өзеннің көлденең қимасымен танысып, графикте көлденең осі бойымен өзеннің ұзындығы, ал тік ось бойымен өзен ағатын жердің биіктігі қойылатынын білді.

Сурет 2. Өзен ағысы

Әдістемелік ұсынымдар. Оқушы тапсырманы орындатудан алдын өзен құрылымын, оның элементтерін еске түсіруін сұраңыз. Өзеннің құрылымының суретін беріп, өзен элементтерін белгілеуді сұраңыз.

1-тапсырма.

Өзеннің ағуының негізгі себебі неде?

- А. Өзен ағысындағы ауа температурасының айырмашылығы.
- В. Өзен ағысындағы атмосфералық қысымның айырмашылығы.
- С. Жердің тартылыс күші.
- Д. Айдың тартылыс күші.
- Е. Өзеннің бастауынан.

Бағалау сызбасы

Жауап форматы: бір дұрыс жауапты таңдау

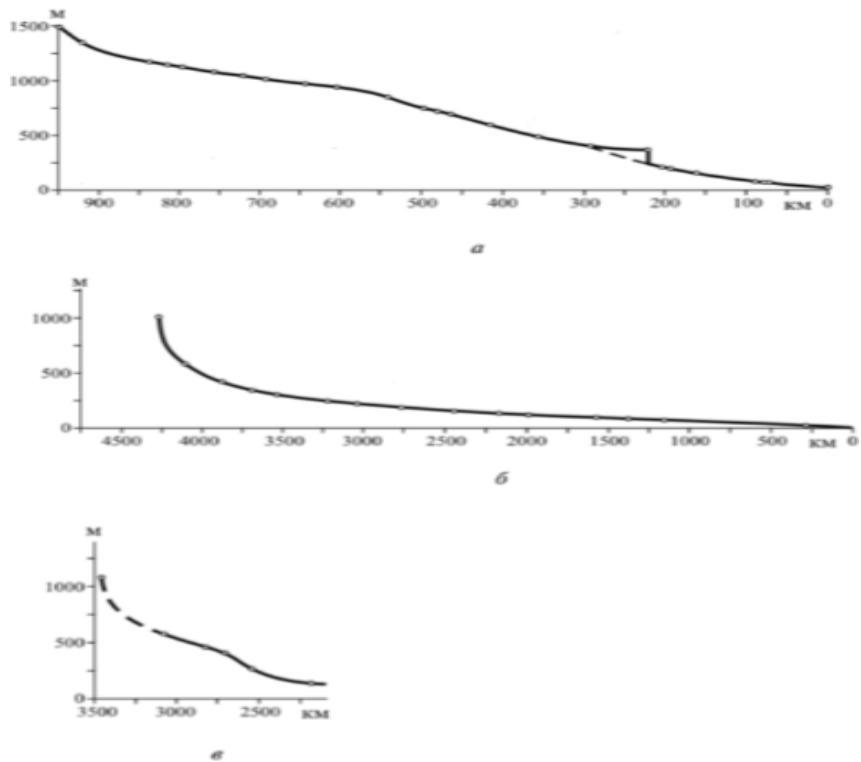
Максималды ұпай саны: 1.

Жауабы: С

Қиындық деңгейі: жеңіл

2-тапсырма.

Төменде Аңсар барған өзендердің көлденең қимасы көрсетілген. Берілген өзендерді ағысының жылдамдығына байланысты өсу ретімен орналастыр.

Сурет 3. Өзендердің көлденең қимасы

Бағалау сызбасы

Жауап формасы: ашық сұрақ

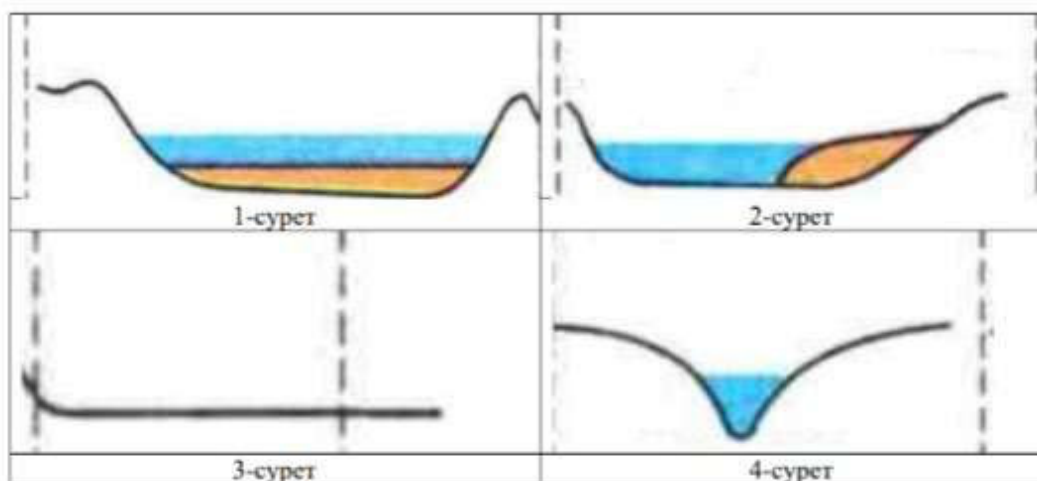
Максималды ұпай саны: 4

Жауабы: а,в,б

Қиындық деңгейі: орташа

3-тапсырма.

Амир өзендердің арнасын зерттей отырып, бірнеше бөліктерге бөлінген өзен аңғарларының кесінділеріне тап болды. Аңсарға өзен аңғарларының ерекшеліктеріне сәйкес талдап,бәрін қосып, бір өзеннің арнасын құрастыруға көмектес.

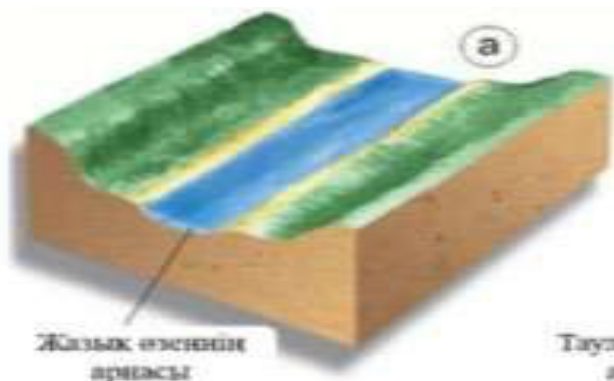
Сурет 4. Өзен аңғарлары

Бағалау сызбасы

Жауап форматы: дұрыс реттілікті анықтау

Максимал ұпай саны: 4
Жауабы: 4,2,1,3
Қиындық деңгейі: орташа
4-тапсырма.

Өзен арнасы бір жерде тарылып, бір жерде кеңейе алады. Мысалы, өзен жартасты жағалаулар арасында ағып жатқан жерде арна тарылуы мүмкін. Әдетте өзен бойындағы арнаның тарылуымен ағыс жылдамдайды. Неліктен өзен арнасы тарылған кезде ағыс әдетте жылдамдайды? Түсіндіріп жаз.

Сурет 5. Жазық өзен арнасы

Сурет 6. Таулы өзен арнасы

Бағалау сызбасы
Жауап форматы: толық жауап.
Максимал ұпай саны: 2

Жауабы: белгілі уақыт аралығында үлкен арнадан қанша су ағуы керек болса, арна кішірейсе де сонша су өтуі керек. Яғни арна қанша кішірейгенмен де бәрібір сол уақытта өтетін судың барлығы өтуі керек.

Қиындық деңгейі: күрделі
5-тапсырма.

Жердегі барлық тұщы су көздері (өзендер, көлдер, батпақтар, қар жамылғысы, мұздықтар, жер асты сулары) климатпен тығыз байланысты. Климаттың өзгерісі аймақтағы өзендерге қалай әсер етеді?

- А. Өзен торының жиілігі климатқа байланысты.
- В. Климат өзендердің қоректену көзіне әсер етеді.
- С. Қоректену көзінің өзгерісіне байланысты өзендегі су шығыны да өзгеріске ұшырайды.
- Д. Климаттың жылы болуынан өзендерде балықтардың түрі артады.
- Е. Өзен айналасында халықтың шоғырлануы климатқа байланысты.
- Ғ. Өзеннің бастауы климатқа байланысты өзгереді.
- Г. Өзеннің салалары климатқа байланысты артады.
- Н. Өзеннің тереңдігі климаттық ерекшеліктерге байланысты.

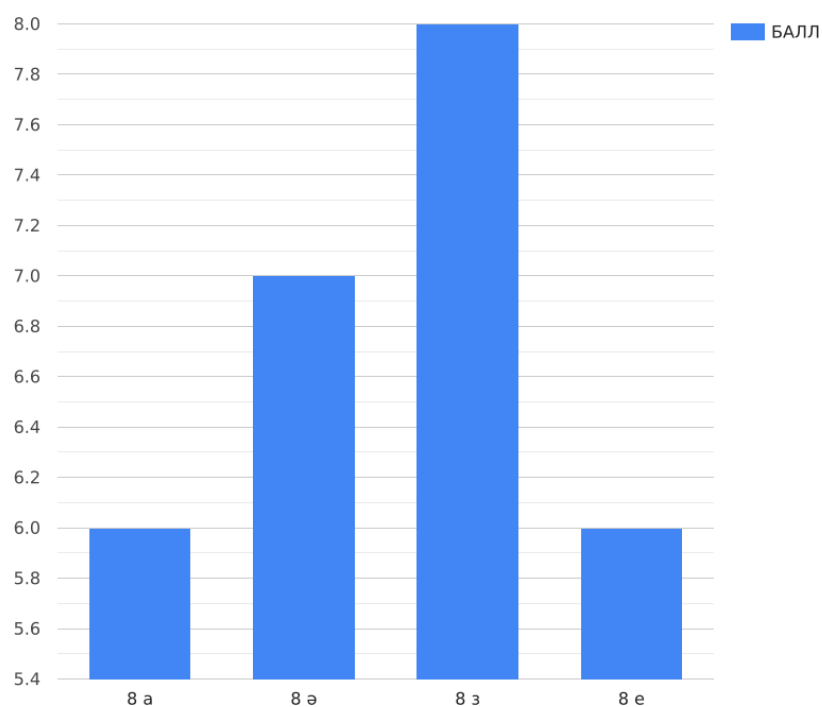
Бағалау сызбасы
Жауап форматы: бірнеше дұрыс жауаптарды таңдау
Максимал ұпай саны: 3

Жауабы: А, В, С

Қиындық деңгейі: күрделі

Жауабы: Аумағында бірде-бір өзен жоқ ең үлкен мемлекет 2 миллион 149 мың шаршы шақырымды құрайды, бұл Сауд Арабиясы. Аумағының 95%-ын шөл алып жатыр.

Жоғарда көрсетілген тапсырмалар секілді 8 сыныптарға әртүрлі тақырыптар бойынша сабақ жүргізіліп, функционалдық сауаттылық тапсырмалары берілді. Жүргізілген жұмыстарға сәйкес, оқушылардың оқу деңгейі мен ойлау деңгейінде жоғары өсім байқалды.

Сурет 7. Жүргізілген жұмыстарға сәйкес оқушылардың деңгейі

География – жаратылыстану ғылымдарының негізгі саласы ретінде, жаратылыстану ғылымдарының рөлі туралы қорытынды жасауды талап ететін тиімді жұмыс жасауға, ғылымдағы түсініктемелерді өмірлік жағдаяттарға тікелей қолдануға дайын оқушыларды дайындауға негіз бола алатын пән. Бұл ретте педагогтар функционалдық сауаттылықты дамытудың нәтижелі болуы үшін оқушыларға алған білімдерін практикалық жағдайларда тиімді және әлеуметтік бейімделу процесінде сәтті пайдалануға мүмкіндік беретіндей құзыреттіліктерді бойларына сіңірте алуы қажет. Ол үшін педагог оқытудың инновациялық әдістерін, қазіргі заманғы білім беру және ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалануы қажет. Біз саралап көрсеткен оқулықпен жұмыс, атласпен, кескін картамен жұмыс, географиялық есептер шығару, кестелер толтыру, диаграмма құру, қосымша әдебиетпен жұмыс әрбір география сабағында оқытудың жаңа инновациялық технологиялары арқылы ұтымды ұйымдастырылса, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту процесі үнемі ұтымды жүрмек. Қорыта айтқанда, функционалды сауатты оқушыны тәрбиелеу педагог үшін де, қоғам үшін де маңызды болып табылады. Өйткені функционалды сауатты тұлға болашақта өзіне міндеттелген білік, білім, дағдыны игеріп, сыни тұрғыдан ойлау негіздерін қалыптастырып, оны ары қарай дамыта алады. Алған білімдерін өмірлік азық ретінде пайдалана алады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. «Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту» 2012-2016 жылдарға арналған әдістемелік жоспары «Егемен Қазақстан» газеті
2. Қазақстан Республикасында 2015 жылға дейінгі білім

беруді дамыту тұжырымдамасы. Астана, 2004, Б. 3-4.

3. Тұрғынбаева Б.А. Мұғалімнің шығармашылық әлеуметін біліктілікті арттыру жағдайында дамыту: теория және тәжірибе. Алматы, 2005, 174 б.

4. Жаратылыстану. 6-сынып оқулығы

5. География. 9 сынып оқулығы